

KISS ZSUZSANNA RÁHEL

A titkos felderítés Ausztriában

Magyarországon a rendszerváltozás után óriási átalakulás történt a bűnözés szerkezetében. Megjelent a „profí” szervezett bűnözés, ami az erőszakos leszámolásoktól a nehezen felderíthető gazdasági bűncselekményeken át a vesztegetésekig terjedő mezőben jellemzi a kriminalitás legveszélyesebb formáit.¹ Ebbe a körbe tartozik a kábítószer-bűnözés, az emberkereskedelem, a tiltott pornográf felvétellel való visszaélés és a pénzmosás, amelyek a hagyományos nyomozási módszerekkel alig vagy egyáltalán nem lennének felderíthetők. E bűncselekmények felgöngyölítéséhez szükség van a nyílt nyomozás mellett titkos eszközök alkalmazására is.²

A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés jogi megítélésének nehézségei abban gyökereznek, hogy ezek az eljárások kettős természetűek: egyrészt súlyosan korlátozzák az érintett alapvető jogait, másrészt viszont általuk nemzetbiztonsági, bűnüldözési érdekből, valamint a büntetőeljárás sikere érdekében értékes információk birtokába juthatnak az illetékes szervek. Egyfajta kényszerintézkedésnek is tekinthetők, amelyeket titokban, az érintett tudta nélkül, de külső engedély alapján folytatnak, és alkalmasak bizonyítékok beszerzésére.³

Az itt mutatkozó ellentmondások jogállami feloldása az alkotmányosság követelményeivel összhangot teremtő törvényi szabályozást, valamint a szükségességi és arányossági elveket is betartó gyakorlatot követel. Érdemes az erre irányuló hazai megoldásokat a nemzetközi tapasztalatokkal szembevetni. Ezúttal Ausztria példáját mutatom be.

Ausztriában a titkos felderítés szabályait a büntetőeljárás törvényben (a továbbiakban: StPO) szabályozzák, azon belül is a második részben – amely a nyomozási eljárás nevet viseli – a nyomozási intézkedések és bizonyításfelvétel című 8. főfejezet 5. alfejezetén belül.⁴ Az 5. alfejezet a *Levelek lefog-*

1 Nánási Gábor: A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés néhány kérdésköre. *Belügyi Szemle*, 2011/7–8., 105. o.

2 Czine Ágnes: A titkos információgyűjtés néhány jogértelmezési kérdése. *Fundamentum*, 2006/1., 119. o.

3 Török Zsolt: A titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés során beszerzett bizonyítékok értékelése a bíróság előtt. *Ügyészek Lapja*, 2005/6., 23. o.

4 BGBl. Nr. 631/1975.

lalása, hírközlési adatokról való tájékoztatás, illetve üzenetek és személyek megfigyelése címet viseli. Ezen belül a 136–140. szakaszokban szabályozzák a személyek optikai és akusztikai megfigyelését. A szabályozásnak az eljárási törvény rendszerében elfoglalt helye már utal arra, hogy a törvény nyomozási intézkedésnek tekintti a titkos megfigyelést, így annak a nyomozás ideje alatt, tehát a nyomozás megindításától a vádemelésig van helye.

A titkos, optikai és akusztikai megfigyelésre vonatkozó szabályok azt a célt szolgálják, hogy a személyek viselkedésének, egymással folytatott kommunikációjának technikai eszközökkel való megfigyelését az StPO-ban teljes körűen és átfogóan szabályozzák annak érdekében, hogy az ily módon az alkotmányosan garantált alapjogokba való súlyos beavatkozást alávesse az eljárási törvény által nyújtott formalitásnak, kontrollnak, illetve az eljáró szervek általi kölcsönös ellenőrzésnek.⁵

Az StPO 134. § szakasza az 5. alfejezet címében szereplő fogalmakat definiálja. Ezek szerint az üzenetek megfigyelése az üzenetek tartalmának felderítését jelenti, amelyeket valamely kommunikációs hálózat vagy az információs közösség valamely szolgáltatója továbbít.⁶ Ettől elkülöníti a személyek optikai és akusztikai megfigyelését, amely személyek viselkedésének a magánszféra megsértésével való megfigyelését, illetve a személyek kijelentéseinek megfigyelését jelenti úgy, hogy az érintettnek nincs tudomása arról, hogy megfigyelik. A kijelentések esetében azok, amelyek egy nagyobb, meghatározatlan személyi kör számára megismerhetők, nem tárgyai a megfigyelésnek. A viselkedésnek, illetve kijelentéseknek a megfigyelése az érintettől készült kép- vagy hangfelvétel továbbítására, illetve a róla készült kép- vagy hangfelvétel elkészítésére alkalmas technikai eszköz felhasználásával történik.⁷ Fontos még itt kiemelni az „eredmény” szó jogi meghatározását, amely a megfigyelés szempontjából az annak során megszerzett kép- és hangfelvételt jelenti.

Az előzményekről

A bűnözést Ausztriában – a legtöbb szomszédos országhoz hasonlóan – hosszú ideig az egyszemélyes elkövetés, illetve néhány ember bünelkövetési cél-

⁵ Roland Miklau – Christian Pilnacek: Optische und akustische Ermittlungsmaßnahmen zur Bekämpfung schwerer und organisierter Kriminalität („Lauschangriff“) – Paradigmenwechsel im Verfahrensrecht. *Journal für Rechtspolitik*, 1997, 286.

⁶ StPO 134. § 3. pont

⁷ StPO 134. § 4. pont

ból való szövetkezése jellemezte. Ez azonban mára megváltozott, mert Ausztriában is megjelent a szervezett bűnözés. Ezek általában kiválóan szervezett és irányított bűnbandák. Így a biztonsági szolgálatok és a bűnözés közötti harc során gyakran nem valósul meg a fegyveregyenlőség.⁸

Az osztrák jogalkotás hosszú ideje megpróbál lépést tartani ezzel a jelenséggel: újabb bűncselekményi tényállásokat hoznak létre (pénzmosás, embercsempészés), tanúvédelmi programot fejlesztettek ki.

Németországban a nyolcvanas évek második felében a szervezett bűnözés témája már nagy nyilvánosságot kapott. Ausztriában csak 1993 elején figyeltek fel arra, hogy a szervezett bűnözésnek mind a nyilvánosság, mind a biztonsági szolgálatok, sőt még a jogirodalom is kevés figyelmet szentel. A fordulópontot az jelentette, hogy 1992. szeptember 20-án Németországban hatályba lépett az illegális kábítószer-kereskedelemtől és a szervezett bűnözés más megjelenési formáiról szóló törvény, amellyel a német büntetőeljárás törvénybe bekerültek a „számítógépes nyomozás”, illetve a „technikai eszközök bevetése” fogalmak.⁹ Ennek hatására növekedett Ausztriában az igény arra, hogy a szervezett bűnözés elleni hatékony küzdelem érdekében szélesítsék a nyomozás eszköztárát, és megindultak a kodifikációs munkálatok az igazságügyi minisztérium (Bundesministerium für Justiz) irányítása alatt.

1996. február 20-án a minisztertanács (Ministerrat) jóváhagyta a kormány törvénytervezetét, amely technikailag és jogilag is lehetővé tette a titkos megfigyelést, és 1998. január 1-jén hatályba lépett az a törvény, amely bevezette az StPO-ba a különös nyomozási eszközök alkalmazásának lehetőségét a szervezett bűnözés elleni küzdelemben. Ez után a személyek titkos megfigyelését a 2005-ös büntetőeljárás reformtörvény módosította jelentős mértékben.¹⁰

Személyek optikai és akusztikai megfigyelése

Az StPO említett módosítása alapján az optikai és akusztikai megfigyelés szabályai átkerültek a 136. szakaszba, amely a titkos megfigyelés négy esetkörét különíti el egymástól. A következőkben részletesen bemutatom ezeket az eseteket.

⁸ Egmont Foregger – Gerhard Kodek: Strafprozessordnung 1975. Manz Kurzkommentar mit wichtigen Nebengesetzen, 7. Auflage, S. 212.

⁹ Das Gesetz zur Bekämpfung des illegalen Rauschgift Handels und anderer Erscheinungsformen der Organisierten Kriminalität (OrgKG).

¹⁰ http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/III/III_00206/fnameorig_204174.html

Az első eset az StPO 136. § (1) 1. pontjában szabályozott *emberrablás*, amely szerint csak akkor és annyi ideig van helye titkos megfigyelésnek, amíg fennáll az alapos gyanú arra, hogy a megfigyeléssel érintett személy egy másikat elrabolt vagy más módon a hatalmába kerített. Ebben az esetben a megfigyelés csak a fogva tartás helyén és annak ideje alatt lezajló eseményekre és elhangzó kijelentésekre terjedhet ki. Itt tehát csak az elrabolt személy feltételezett rejték helyén való megfigyelés megengedett. Mivel a törvény e rendelkezése a helyre és időre vonatkozóan erőteljes megszorítást tartalmaz, ezért erre a pontra való hivatkozással nem megengedett az olyan gyanúsítottak vagy más személyek titkos megfigyelése, akik nem az emberablás „helyszínén” tartózkodnak. Ugyanígy az időbeli korlátozás miatt erre a pontra hivatkozva nem megengedett a feltételezett elkövető megfigyelése az elrabolt személy szabadon engedése után. A megfigyelésnek ezt a formáját a jogirodalom *großer Lauschangriff*nek (nagy lehallgatás) is nevezi.

A titkos megfigyelés és a titkos lehallgatás második esetkörét az StPO 136. § (1) bekezdésének 2. pontja szabályozza. A különbség az előbbi esettel szemben abban áll, hogy itt a megfigyelés olyan eseményekre és kijelentésekre korlátozódik, amelyek célszemélye egy olyan fedett nyomozó vagy más személy, aki a titkos megfigyelésről tud, és azzal egyetért. Idetartozik az az eset is, amikor az együttműködő bizalmi személy a titkos megfigyelés érintettje és annak végrehajtója egy személyben. Itt tehát azokról az esetekről van szó, amikor valamely személy be van avatva a megfigyelésbe. A kommunikációs partner a beszélgetései és egyéb magatartásai alatt tévedésben van a nyomozó hatóságok által tájékoztatott és a megfigyelésbe bevont személy valódi szerepe tekintetében. Ez az eljárás nem jelent olyan súlyos beavatkozást az alapjogokba, mivel itt pusztán annak rögzítésére kerül sor, amiről a kommunikációs partner egyébként is értesül, és amit a bíróság előtt tanúként elő is adhat. Azáltal, hogy ezeket az információkat technikai eszközzel rögzítik, pusztán a felderítés megbízhatóságát szavatolják. A megfigyelés célszemélye viseli azt a kockázatot, hogy megítélje, egy bizonyos információt kivel oszt meg, mivel mindig kell számolnia azzal, hogy a másik fél a beszélgetés tartalmáról tájékoztatja a nyomozó hatóságokat.¹¹ Éppen ezért, az alapjogi korlátozás kisebb mértéke miatt nevezi a szakirodalom ezt az eszközt *kleiner Lauschangriff*nek, kis lehallgatásnak. A titkos megfigyelés esetei közül esőként itt fogalmazódik meg az ultima ratio jelleg, vagyis csak akkor lehet ezeket az eszközöket alkalmazni, ha bűncselekmény felderítése érdekében szükségesnek tűnik.

¹¹ Stefan Seiler: Strafrecht. WUV Universitätsverlag, 8. Auflage, 2006, S. 113.

Az eljárási törvény említett rendelkezésének 3. pontja szabályozza a titkos megfigyelés harmadik esetkörét, amelyet a szakirodalom szintén *großer Lauschangriff* névvel illet, mivel a titkos megfigyelés ezen esete jelenti a legmélyrehatóbb beavatkozást az egyének alap- és szabadságjogaiba. Erre a pontra hivatkozva először is tízévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő bűncselekmény felderítése érdekében van helye titkos megfigyelésnek. Ezen felül erre a rendelkezésre lehet hivatkozni a bűnszervezetben, illetve a terrorszervezetben való részvétel bűncselekmények felderítése, vagy ilyen szervezetek tagjaként elkövetett bűncselekmények felgöngyölítése, vagy ilyen bűncselekmények elkövetésének megakadályozása, illetve az előbbieken megnevezett bűncselekmények vádlottja tartózkodási helyének felderítése érdekében végzett titkos megfigyelés esetén is. Ekkor tehát a szóban forgó bűncselekmény súlyának nincs jelentősége, pusztán a bűnszervezettel vagy a terrorszervezettel való összefüggés megalapozza a titkos megfigyelés lefolytatását. A törvény deklarálja ennek az eszköznek az ultima ratio jellegét, vagyis az említett esetekben is csak akkor megengedett a titkos megfigyelés, ha a bűncselekmény felderítése egyébként kilátástalan vagy nagymértékben nehezebb lenne.

Ezekben az esetekben van helye titkos megfigyelésnek, de mindennek még további konjunktív feltétele, hogy a titkos megfigyeléssel érintett célszemély a tízévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő bűncselekménnyel, vagy a bűnszervezetben, illetve terrorszervezetben való részvétellel alaposan gyanúsítható, vagy bizonyos tények alapján feltételezhető, hogy a titkos megfigyelés célszemélye kapcsolatban áll egy olyan személlyel, aki az előbb említett bűncselekmények alapos gyanúja terhel. Utóbbi rendelkezés alapján nem lehet titkos megfigyelést folytatni a bűncselekménnyel alaposan gyanúsítható személlyel való kapcsolattartásra hivatkozva például az ügyvédekkel, közjegyzőkkel, pszichiáterekkel és minden más személlyel szemben, aki az StPO 157. § (1) 2–4. pontjának rendelkezései szerint a tanúvallomást megtagadhatja.¹² A megbízott jogvédő (*der Rechtsschutzbeauftragte*) engedélyével azonban kérelmezhető a kizárólag e személyek foglalkozásának gyakorlására szolgáló helyiségekben a titkos megfigyelés elrendelésének kérelmezése a bíróságnál. A jogvédő csak akkor adhatja meg ezt az engedélyt a kérelem benyújtására, ha olyan súlyos okok merülnek fel, amelyekkel a beavatkozással járó jogkorlátozás arányosnak mutatkozik.¹³ Itt tehát jól látható,

¹² Roland Miklau – Christian Pilnacek: i. m.

¹³ StPO 147. § (2)

hogy a titkos megfigyelés leginkább jogkorlátozó, legszélesebb körben alkalmazható esetében törvényi garanciát jelent az ultima ratio jelleg rögzítése, illetve az, hogy ha olyan személyek vonatkozásában kerül sor titkos megfigyelésre, akiknél az alapjogok sérelmén felül még a foglalkozásbeli titkok védelmét is figyelembe kell venni, az osztrák jogalkotó még egy szűrőt, a megbízott jogvédő személyét építette be a rendszerbe (az ügyészi kérelmezés és a bírói engedélyezés mellett). A megbízott jogvédő eljárásbeli szerepét, illetve a kérelmezés és engedélyezés kérdéskörét a későbbiekben részletesen is kifejtem.

Ha az StPO e pontja alapján végzett titkos megfigyelés végrehajtása érdekében elkerülhetetlen, az is megengedett, hogy lakásba vagy más, a házi jog által védett helyiségbe behatoljanak, ha bizonyos tények alapján feltételezhető, hogy a vádlott az érintett helyiséget használni fogja.¹⁴ Ezen felül a terror-szervezet vagy bűnszervezet keretében elkövetett vagy tervezett bűncselekmény megakadályozása érdekében csak akkor megengedett a titkos megfigyelés, ha bizonyos tényekből arra lehet következtetni, hogy a közbiztonság súlyos veszélyben van.¹⁵

A házi jog által védett helyiségen kívül és belül folytatott optikai megfigyelés

A titkos megfigyelés negyedik esetkörét az StPO 136. § (3) bekezdése tartalmazza, amely az eddig felsoroltakon felül kibővíti az optikai megfigyelés alkalmazási körét. Az eljárási törvény iménti rendelkezésének 1. pontja szerint az optikai megfigyelés, ha az lakáson vagy valamely más, a házi jog által védett helyiségen kívül történik, bűncselekmény felderítése érdekében akkor is megengedett, ha kizárólag azt a célt szolgálja, hogy tárgyak vagy helyiségek megfigyelése által rögzítsék azon személyek viselkedését, akik a megfigyelt tárgyakkal kapcsolatba kerülnek, vagy a helyiségbe belépnek. A megfigyelés közvetlen tárgyai a tárgyak, helyiségek, közvetett tárgyai pedig a velük kapcsolatba lépő személyek.

Az eljárási törvény szóban forgó szakaszának 2. pontja meghatározza a házi jog által védett helyiségen belül folytatott titkos optikai megfigyelés törvényi feltételeit. Ezek szerint optikai megfigyelésnek a házi jog által védett

¹⁴ StPO 136. § (2)

¹⁵ StPO 136. § (4)

helyiségen belül akkor van helye, ha a megfigyelés kizárólagos célja tárgyak, illetve helyiségek, így közvetve a velük kapcsolatba lépő személyek viselkedésének megfigyelése és rögzítése, és a felderíteni kívánt szándékos bűncselekmény egyévi szabadságvesztés-büntetésnél súlyosabban büntetendő, és a felderítés egyébként aránytalan nehézségekkel járna. Mindezen feltételek fennállása esetén is csak akkor lehet a megfigyelést végrehajtani, ha a lakás vagy helyiség birtokosa abba kifejezetten beleegyezik. Láthatjuk, hogy a házi jog védelme alá nem eső helyiségekben bármilyen bűncselekmény felderítése érdekében helye van titkos megfigyelésnek és a jogalkotó semmilyen korlátozást nem fogalmaz meg, míg a házi jog védelmi körébe eső helyiségekben végzett optikai megfigyelést szigorúbb feltételekhez köti.¹⁶

Végül az StPO 136. § (4) bekezdése rögzíti a titkos megfigyelés általános kereteit, amelyek annak valamennyi esetkörére vonatkoznak. Ezek szerint a megfigyelés csak akkor megengedett, ha teljesül az arányosság követelménye. Az StPO az 5. § szakaszban szabályozza az arányosság és törvényesség követelményét, miszerint a bűnügyi rendőrség, az ügyészség és a bíróság a hatáskör gyakorlása és a bizonyításfelvétel során a személyek jogait csak olyan mértékben korlátozhatja, amilyen mértékben azt a törvény kifejezetten megengedi és a feladatok ellátása során szükségesnek mutatkozik. Ezeknek a jogilag védett értékeknek a megsértése esetén a jogsértés fokának arányban kell állnia a bűncselekmény súlyával, a gyanú fokával és az elérni kívánt eredménnyel.¹⁷

Engedélyezés és elrendelés

A titkos megfigyelés osztrák szabályainak 2005-ös módosítása óta fő szabály szerint a személyek akusztikai és optikai megfigyelését az ügyész rendelheti el bírói engedély alapján. A bírói engedély csak akkor érvényes, ha azt ügyészi kérelem előzte meg. Mindössze az StPO 136. § (1) 1. pontjában meghatározott esetben, vagyis emberrablás esetében hajthatja végre a bűnügyi rendőrség a megfigyelést bírói engedély nélkül. A jogalkotó az emberrablás engedélyezését azért szabályozta kivételesen, mert ezekben az esetekben általában sürgős elrendelésre van szükség.¹⁸ A 136. § (2) bekezdésben meghatározott intézkedés, vagyis amikor a terrorszervezet, illetve bünszervezet keretében elkövetett bűncselekmény felderítése érdekében elkerülhetetlen a lakásba

¹⁶ Stefan Seiler: i. m. 115. o.

¹⁷ StPO 5. § (1)

¹⁸ Egmont Foregger – Gerhard Kodek: i. m. 215. o.

vagy más, a házi jog által védett helyiségekbe való behatolás, minden egyes behatolás esetén külön bírói engedélyre van szükség. Amint a korábbiakban már említettem, a titkos megfigyelés harmadik esetkörében, amikor tehát terrorszervezettel vagy bűnszervezettel kapcsolatos bűncselekmények felderítése érdekében van szükség titkos eszközök alkalmazására, a megbízott jogvédő engedélyre van szükség ahhoz, hogy az ügyész kérelmezhesse a bíróságnál, hogy az StPO 157. § (1) 2–4. pontokban említett személyeknek a foglalkozás gyakorlására szolgáló helyiségeiben végezzenek titkos megfigyelést.¹⁹

A titkos megfigyelés időtartamának az osztrák jog szerint – a magyar szabályokkal ellentétben – nincs felső határa, sőt az újbóli elrendelésnél is lazábbak a korlátok, mint a magyar jogban. Tulajdonképpen az ügyész a saját megítélése és a körülmények mérlegelése alapján dönti el, hogy milyen hosszú időre kérelmezi a titkos eszközök alkalmazását. E garancia hiányáért azonban azzal kárpótol a jogalkotó, hogy egyrészt a titkos eszközök alkalmazásának egy szűk körétől eltekintve (emberrablás) csak az ügyész folyamodhat bírói engedélyért, másrészt viszont az előbb említett esetet leszámítva mindig kötelező a bírói engedély. Az StPO szerint a személyek optikai és akusztikai megfigyelését csak olyan jövőbeni időtartamra lehet elrendelni, amely időintervallum előreláthatóan szükséges ahhoz, hogy a megfigyelés elérje a célját. A törvény megengedi az újbóli elrendelést, ha bizonyos tények alapján feltehető, hogy a titkos megfigyelés folytatása eredménnyel fog járni. Egyébként pedig a megfigyelést meg kell szüntetni, ha az elrendelésének a feltételei már nem állnak fenn.²⁰

A titkos megfigyelés eredményének bizonyítékként való felhasználása

Az StPO 138. § (4) bekezdésének rendelkezése szerint az ügyész köteles a titkos megfigyelés eredményét megvizsgálni. Az „eredmény” szó jogi meghatározása kapcsán a törvény visszautal a már említett 134. § 5. pontra, amely szerint az eredmény a személyek optikai, illetve akusztikai megfigyelése során készült kép- vagy hangfelvétel. Az ügyész az eredmény azon részeit, amelyek az eljárás szempontjából jelentőséggel bírnak és a büntetőeljáráásban bizonyítékként felhasználhatók, köteles a megvizsgálás után képi vagy írás-

¹⁹ StPO 147. § (1) 3. pont

²⁰ StPO 137. § (3)

beli formába átültetni és az iratokhoz csatolni. Világos tehát, hogy a titkos adatszerzéshez hasonlóan az ügyész döntési jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy kezdeményezi-e az eredmény felhasználását a büntetőeljárásban. A bíróságnak nem feladata a titkos adatszerzés és információgyűjtés szabályaival ellentétben az ügyész által csatolt iratok megvizsgálása, az elrendelés és végrehajtás ellenőrzése ugyanis a független megbízott jogvédő (*der Rechtsschutzbeauftragte*) feladata.

Annak feltételeit, hogy a titkos megfigyelés eredménye mikor használható fel bizonyítékként a büntetőeljárásban, az StPO 140. § (1) bekezdése sorolja fel. Először is, mivel a törvény 136. § (1) 1. pontjában meghatározott titkos megfigyelés esete nem igényel bírói beleegyezést, az eredmény büntetőeljárásban való felhasználhatóságához elegendő, ha az ott rögzített, az alkalmazásához szükséges előfeltételek fennállnak.

A titkos megfigyelés többi esetkörében, amikor az ügyész általi elrendeléshez bírói engedélyre van szükség [StPO 136. § (1) 2. és 3. pont; (3) bekezdés], az eredmény csak akkor használható fel bizonyítékként, ha az elrendelés és az engedélyezés is jogszerű volt, vagyis megfelelt a 137. szakaszban foglalt, az előbbieken már kifejtett feltételeknek (az elrendelés és engedélyezés szabályainak, illetve az időtartamra vonatkozó előírásoknak).

Az StPO 136. § (1) 2. és 3. pontja esetén további feltétel, hogy az eredmény bizonyítékként csak büntett, vagyis olyan szándékos bűncselekmény bizonyítására használható fel, amelyet a *Strafgesetzbuch*²¹ (a továbbiakban: StGB) életfogytig tartó vagy háromévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel fenyeget.²² Mivel az StPO 136. § (3) bekezdésében meghatározott esetben nincs külön kitétel arra vonatkozóan, hogy mely bűncselekmények esetében van helye titkos megfigyelésnek, ezért az eredmény bizonyítékként történő felhasználhatósága tekintetében sincs ilyen jellegű megszorítás.

Az ügyésznek az eredmény megvizsgálásakor és az arról való döntéshozatal során, hogy az eredmény felhasználható-e bizonyítékként, figyelemmel kell lennie az StPO 144. § szakaszára és a 157. § (2) bekezdésében foglaltakra is.

A 144. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a törvény védelemben részesíti a papok titoktartási kötelezettsége körébe eső információkat, azokkal a nyomozási eljárás, illetve az optikai és akusztikai megfigyelés elrendelése és végrehajtása során nem lehet visszaélni. Nem minősül ilyen visszaélésnek, ha magával a pappal szemben áll fenn az alapos gyanú, ekkor azonban az elren-

21 BGBl. Nr. 60/1974.

22 StGB 17. § (1)

deléshez és végrehajtáshoz szükség van a megbízott jogvédő előzetes engedélyére. A papoknak a gyóntatószékben, vagy a pappal való beszélgetések helyszínénél szolgáló helyiségben történő, technikai eszköz alkalmazásával való optikai és akusztikai megfigyelésének elrendelése vagy végrehajtása azonban még ebben az esetben sem megengedett. Az StPO 157. § (1) 2–4. pontjaiban meghatározott hivatásbeli titkok esetében is tiltja a törvény a nyomozási eljárás és a titkos megfigyelés során az ügyvédi és orvosi titok körébe eső hivatásbeli titkokkal való visszaélést. Az ügyvédi irodákban és az orvosi rendelőkben azonban a papokhoz hasonlóan megengedett a titkos megfigyelés, ha maga a titok kötelezettje alaposan gyanúsítható a bűncselekmény elkövetésével, de még a gyanú fennállása esetén sem hallgatható ki a vádlott és az ügyvéd vagy más, a 157. § (1) 1–4. pontjaiban felsorolt, tanúvallomás megtagadására jogosult közötti beszélgetés.²³ A megbízott jogvédő előzetes engedélye az ügyvédi irodákban vagy orvosi rendelőkben folytatott titkos megfigyeléshez is követelmény.

Az StPO 157. § (2) bekezdése megerősíti, hogy a 157. § (1) 2–5. pontjaiban meghatározott személyek tanúvallomás megtagadására irányuló joggal nem lehet visszaélni.

Az eredménynek a büntetőeljárásban való felhasználhatóságának feltételei ezzel tisztázódtak. A Be.-hez hasonlóan az StPO is szabályozza, hogy hogyan, milyen feltételekkel használható fel a titkos megfigyelés eredménye más eljárásban. A 140. § (2) bekezdése értelmében, ha az ügyész az eredmény megvizsgálása során arra a következtetésre jut, hogy más bűncselekményt követtek el, mint amelyet a megfigyelés indokaként a bírói engedély iránti kérelemben megadott, az eredmény ezen részével, ha az a büntetőeljárásban bizonyítékként felhasználható, egy külön aktát kell létrehozni. A 140. § (3) bekezdése lehetővé teszi a titkos megfigyelés eredményének más bírósági vagy közigazgatási hatósági eljárásban való felhasználhatóságát, mégpedig akkor, ha a felhasználása a büntetőeljárásban is megengedett volt vagy megengedett lenne.

Iratok megőrzése és az irat-betekintési jog

Az StPO 145. § (1) bekezdése szerint a titkos megfigyelés eredményének megőrzése, illetve törlése a vádirat benyújtásáig az ügyész, az után pedig a bíróság kötelezettsége. A bíróság az eljárás jogerős befejezése után köteles

²³ <http://www.springerlink.com/content/978-3-211-35424-7/#section=412865&page=1&locus=11>

törölni az eredményt, kivéve azokat a részeit, amelyek valamely más, még folyamatban lévő büntetőeljárásban bizonyítékként felhasználhatók. Ugyanez a szabály vonatkozik az ügyészségre is az eljárás megszüntetése esetén.²⁴

Az StPO 138. § (5) bekezdése szabályozza az optikai és akusztikai megfigyelés során keletkező iratok megismerésének jogát. Amint már szoltam róla, a Be. az iratismertetés keretében lehetővé teszi a titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés eredményének a terhelt részéről való megismerését, tehát csak az után, hogy az ügyész benyújtotta a vádiratot a bíróságnak. Ezzel ellentétben az StPO 138. § (5) bekezdésének rendelkezései szerint már az optikai és akusztikai megfigyelés végrehajtásának befejezése után, de még a vádemelés előtt köteles az ügyészség a titkos eszköz alkalmazásának elrendeléséről szóló határozatot és az ahhoz kapcsolódó bírói engedélyt a terheltnek és a titkos megfigyelés által érintett más személynek haladéktalanul kézbesíteni. A kézbesítést csak akkor lehet elhalasztani, ha az a szóban forgó, vagy valamely más eljárás célját veszélyeztetné. Ha a titkos megfigyelést később kezdték meg, vagy korábban fejezték be annál az időpontnál, mint amit a bírói engedélyző határozat, illetve az ügyészi elrendelésről szóló döntés tartalmaz, akkor a titkos megfigyelés végrehajtásának tényleges időtartamát is közölni kell.

A kézbesítési kötelezettség tehát csak az ügyészi és bírói határozatra vonatkozóan áll fenn. Emellett azonban a terhelt részére további garanciát jelent, hogy az StPO 139. § (1) bekezdése szerint lehetővé kell tenni azt is, hogy a terhelt az eredménybe betekintsen, illetve azt meghallgassa. Hogyha harmadik személyek jogos érdekének védelme ezt megköveteli, az ügyészség köteles a terhelt betekintési jogát kizárni az eredmény azon részeire vonatkozóan, amelyeknek az eljárás szempontjából nincs jelentőségük. Ezt a szabályt azonban nem lehet alkalmazni, ha a főeljárás (*Hauptverhandlung*) idején az eredmény e részeit felhasználják. Ha a terhelt kérelmezi, az ügyészség köteles az eredmény azon részeit is átültetni képi vagy írásbeli formába, amelyek vonatkozásában erre még nem került sor, de csak akkor, ha ezek az eljárás szempontjából jelentőséggel bírnak és a büntetőeljárásban bizonyítékként felhasználhatók. A terhelt kérelmére vagy hivatalból az eredményt meg kell semmisíteni, ha azoknak a büntetőeljárás szempontjából nincs jelentőségük, illetve ha bizonyítékként nem használhatók fel. Ez a kérelmezési jog megilleti a titkos megfigyelés által érintett más személyt is, ha az eredmény tartalmaz általa, vagy neki küldött üzenetet, általa folytatott beszélgetést vagy őt ábrázoló képet.²⁵

²⁴ <http://www.springerlink.com/content/978-3-211-35424-7/#section=412865&page=2&locus=44>
²⁵ StPO 139. § (3)–(4)

Az ügyészség elrendelő határozatának a terhelt részére való kézbesítése azért különösen jelentős, mert ellene a terhelt a kézbesítéstől számított 14 napon belül panasszal élhet, amelyet az ügyészségnél kell benyújtania. Az ügyészség a panaszt az állásfoglalásával együtt haladéktalanul továbbítja a bíróságnak, így tehát arról a bíróság dönt.²⁶ A bíróság a panaszról zárt tárgyaláson, határozattal dönt. Ha a bíróság a benyújtott panasznak helyt ad, egyidejűleg el kell rendelni a titkos megfigyelés eredményének azonnali megsemmisítését.²⁷

Nemcsak a terheltnek, hanem – bár szűkebb körben – a titkos megfigyelés végrehajtásában érintett más személyeknek is van irat-betekintési joguk. Ők akkor ismerhetik meg az eredményt tartalmazó iratokat, ha az személyes adataikat, nekik vagy általuk küldött üzeneteket, általuk folytatott beszélgetéseket, vagy őket ábrázoló képeket tartalmaz. Ha az eredmény a személyazonosságukat is tartalmazza, vagy az abból különösebb nehézség nélkül megállapítható, akkor az ügyészség köteles őket erről a jogukról kioktatni.²⁸

Az StPO 145. § (2) bekezdésének rendelkezései szerint a nyomozási intézkedések elrendeléséről, jóváhagyásáról, bírói engedélyezéséről szóló határozatokat, továbbá a kép- és írásbeli formába átültetett eredményt először elkülönítetten kell tárolni, és csak azután lehet az iratokhoz csatolni, miután a szóban forgó határozat a terhelttel szemben jogerőre emelkedett.

Az elrendelő határozatnak a terhelt részére való kézbesítéséig a terhelt, a magánfél, illetve a sértett irat-betekintési joga korlátozható, ha feltételezhető, hogy más módon a nyomozás célja vagy a nyomozási intézkedés által érintettek személyiségi jogai veszélyben lennének. Az irat-betekintési jog kizárt abban az esetben, ha az ezzel kapcsolatos iratokat, határozatokat zártan kell kezelni. Ezt arra az esetre mondja ki az eljárási törvény, ha a titkos megfigyelést a 136. § (1) 2. vagy 3. pontja alapján végezték, és csak addig tart, amíg a képi vagy írásbeli formába átültetett eredményt és a hozzá kapcsolódó engedélyező, elrendelő határozatot nem csatolták az iratokhoz.²⁹

A megbízott jogvédő

Az StPO-ban bevezették a megbízott jogvédő (*Rechtsschutzbeauftragter*) jogintézményét, aki a személyek optikai és akusztikai megfigyelése körében

²⁶ StPO 88. § (1)–(2)

²⁷ StPO 89. § (4)

²⁸ StPO 139. § (2)

²⁹ StPO 145. § (3)

az elrendelő, jóváhagyó és engedélyező határozatokat, illetve a végrehajtást ellenőrzi.

Ha az ügyésznek bírói engedélyt kér a titkos megfigyelés elrendeléséhez, köteles a megbízott jogvédőnek a kérelem másolatát a feljelentésről készült másolattal és a nyomozási eredményt tartalmazó dokumentummal együtt átadni.

Amint már kifejtettem, bizonyos esetekben az ügyésznek előbb a megbízott jogvédő jóváhagyását kell beszereznie ahhoz, hogy egyáltalán a bírósághoz fordulhasson engedélyért. Ezek az esetek, amikor a pappal való beszélgetések helyszínén vagy hivatásánál fogva titoktartási kötelezettséggel felruházott személyekkel szemben titkos megfigyelés elrendelése szükséges.³⁰ Ha az ügyész a megbízott jogvédő felhatalmazása nélkül kérelmezi a titkos megfigyelés iránti bírói engedélyt, a bíróság a kérelmet elutasítja.³¹

Az StPO 147. § (3) bekezdése értelmében a megbízott jogvédő ellenőrzési feladatainak ellátásához az ügyésznek el kell küldenie a bírói engedélyt és az ügyész elrendelő határozatát, továbbá minden olyan iratot, amelyek szükségesek lehetnek annak megítéléséhez, hogy a titkos megfigyelés elrendelésének okai fennállnak-e. Az iratok megvizsgálása után a megbízott jogvédő a titkos megfigyelést elrendelő ügyészi határozat ellen panasszal élhet a terhelt számára rendelkezésre álló fellebbezési határidőn belül.

Az StPO 147. § (4) bekezdésének rendelkezései szerint a titkos megfigyelés befejezése után, de még az eredménynek az iratokhoz való csatolása előtt a megbízott jogvédőnek lehetőséget kell adni arra, hogy az eredményt tartalmazó iratokba betekintszen, illetve a hangfelvételeket meghallgassa. Továbbá kérelmezheti az eredmény vagy annak egy részének megsemmisítését, illetve megvizsgálhatja a megsemmisítés szabályszerűségét. Ha az ügyész nem teljesíti a megbízott jogvédő erre irányuló kérelmét, késedelem nélkül be kell szereznie a bíróság döntését ebben a kérdésben.

³⁰ StPO 147. § (1)–(2)

³¹ <http://www.springerlink.com/content/978-3-211-35424-7/#section=412866&page=1&locus=8>